

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav primární a preprimární edukace

Problematika adaptace dětí na prostředí mateřské školy

Bakalářská práce

Autor: Zuzana Bergerová
Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Zuzana Bergerová
Osobní číslo: P14P0214
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Název tématu: Problematika adaptace dětí na prostředí mateřské školy
Zadávající katedra: Ústav primární a preprimární edukace

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je na základě zkušeností učitelek v mateřských školách a rodičů předškolních dětí zmapovat, jak probíhá adaptace dětí na prostředí mateřské školy a jakým způsobem je možné adaptaci dětem usnadnit. První část práce je věnována specifikům předškolního věku, základní charakteristice rodinného a školního prostředí a specifikům předškolního vzdělávání. Druhá část práce bude realizována pozorováním čtyř vybraných dětí ve dvou mateřských školách na začátku školního roku a prostřednictvím rozhovorů s učitelkami mateřských škol a s rodiči vybraných dětí.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa (2014). *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-4435-3.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Jana Marie Havigerová, Ph.D.**
Ústav primární a preprimární edukace
Oponent bakalářské práce: **PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.**
Datum zadání bakalářské práce: **18. 12. 2015**
Termín odevzdání bakalářské práce: **3. 5. 2019**

doc. PhDr. MgA. František Vaníček, Ph.D.
děkan

PhDr. Pavel Žikl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne .....

Podpis .....

Poděkování

Upřímně děkuji doc. PhDr. Janě Marii Havigerové, Ph.D. a Mgr. Veronice Smetanové za vedení mé práce, cenné rady a připomínky. Ráda bych poděkovala také všem dětem, učitelkám a rodičům za spolupráci při realizaci výzkumu. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým blízkým za podporu při studiu. Zvláštní poděkování patří Davidovi Rajnštajnovi za pomoc s grafickou úpravou práce.

Anotace

BERGEROVÁ, Zuzana. *Problematika adaptace dětí na prostředí mateřské školy*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králová, 2019. 53 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce pojednává o problematice adaptace dětí na prostředí mateřské školy a opírá se o zkušenosti učitelek mateřských škol a rodičů.

První část práce se zabývá vymezením základních pojmů, charakteristice školního a rodinného prostředí a specifiky předškolního věku a předškolního vzdělávání.

Druhá část práce je postavena na pozorování čtyř vybraných dětí ve dvou mateřských školách a v odlišném prostředí - homogenní a heterogenní třídě - na samém začátku jejich docházky do mateřské školy, a od toho se odvíjí i následné rozhovory s učitelkami a rodiči vybraných dětí.

Výsledkem práce je zmapování průběhu adaptace dětí na prostředí mateřské školy a shrnutí faktů, které mohou adaptaci dětem usnadnit.

Klíčová slova: adaptace, nástup do mateřské školy, předškolní vzdělávání

Anotation

BERGEROVÁ, Zuzana. *The issue of adaptation of the children at the kindergarten environment*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2019. 53 p. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor thesis deals with the issue of adapting children to the nursery school environment and is based on the experience of nursery school teachers and parents.

The first part deals with delineation of basic concepts, characteristics of school, family environment, specifics of pre-school age and pre-school education.

The second part of the thesis is based on the observation of four selected children in two nursery schools in different environments - a homogeneous class and heterogeneous class - at the start of their attendance at the kindergarten and consequent interviews with the teachers and parents of selected children.

The result of this work is the mapping of the process of adaptation of children to the kindergarten environment than a summary of facts that can facilitate this adaptation.

Key words: adaptation, admission to kindergarten, preschool education

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl práce.....	10
3	Současný stav poznání.....	10
3.1	Vymezení základních pojmů.....	10
3.1.1	Adaptace.....	10
3.1.2	Předškolní věk.....	10
3.1.3	Mateřská škola.....	11
3.2	Dítě v předškolním věku.....	12
3.2.1	Specifika dětí ve vztahu k adaptaci.....	12
3.2.2	Specifika předškolního věku.....	14
3.2.3	Emocionalita a kognitivní vývoj dětí předškolního věku.....	16
3.3	Rodinné a školní prostředí a vztahy mezi nimi.....	17
3.3.1	Rodinné prostředí.....	17
3.3.2	Školní prostředí.....	18
3.3.3	Vztah mateřské školy a rodiny.....	18
3.4	Předškolní vzdělávání.....	19
3.4.1	Pedagogické působení.....	20
4	Vlastní výzkum.....	21
4.1	Charakteristika mateřských škol.....	21
4.2	Výzkumné otázky.....	21
4.3	Metody.....	22
4.3.1	Konstrukce metod.....	23
4.4	Výzkumný soubor – popis případů.....	24
4.4.1	Pavlína.....	24
4.4.2	Karolína.....	28
4.4.3	Dominika.....	37
5	Výsledky výzkumu.....	41
5.1	Popis adaptace jednotlivých dětí.....	41
5.1.1	Adaptace Pavlíny na prostředí mateřské školy.....	41
5.1.2	Adaptace Karolíny na prostředí mateřské školy.....	41
5.1.3	Adaptace Tomáše na prostředí mateřské školy.....	42

5.1.4	Adaptace Dominiky na prostředí mateřské školy	42
5.2	Jak je možné adaptaci dětem usnadnit	43
5.2.1	Ze strany rodičů	43
5.2.2	Ze strany učitelek	44
5.3	Co adaptaci dětí znesnadňuje	45
5.3.1	Ze strany rodičů	45
5.3.2	Ze strany učitelek	45
5.3.3	Ze strany dětí	45
6	Diskuse.....	46
7	Závěr	48
	Zdroje.....	49
	Přílohy.....	51

1 Úvod

Významný český dětský psycholog Zdeněk Matějček ve své knize *Dítě a rodina v psychologickém poradenství* (1992) poznamenal, že kdyby neexistovala mateřská škola, děti by si ji samy vymyslely. Ve vsí úctě k panu Matějčkovi s tímto jeho tvrzením nemohu zcela souhlasit. Já osobně jsem docházku do mateřské školy po celou její dobu považovala za nutné zlo, a proto jsem se rozhodla, že svou bakalářskou práci věnuji právě problematice adaptace.

Cílem práce je zmapovat průběh adaptace dětí na prostředí mateřské školy a vytvořit přehledný seznam vlivů, které mohou nejen dětem, ale i učitelkám a rodičům pomoci zvládnout nástup dítěte do předškolního zařízení, aby práce měla využitelnost v praxi.

Jelikož jsem dosud nikdy nebyla v mateřské škole při příchodu nových dětí přítomna, zvolila jsem kvalitativní výzkumnou metodu, pozorování, na které po skončení navážu rozhovory. Účelem interview bude zjištění doplňujících informací z pohledu odborníka z praxe, tedy učitelky, a osoby, která dítě velmi dobře zná, jeho rodiče.

První část práce se věnuje vymezení pojmu adaptace, předškolní věk a mateřská škola, dále se práce zabývá specifiky předškolního věku, základní charakteristikou rodinného a školního prostředí a rozdílům mezi nimi. Práce popisuje metody pozorování a rozhovoru.

Téma je dle mého názoru velmi aktuální, adaptaci dětí v mateřských školách řeší učitelky často u čím dál mladších dětí a nejen na počátku školního roku.

2 Cíl práce

Cílem práce je zmapovat průběh adaptace vybraných čtyř dětí na prostředí mateřské školy v homogenní (věkově stejnorodé) a heterogenní (věkově odlišné) třídě dvou mateřských škol a následně provést rozhovor s učitelkami a rodiči dětí za účelem zjištění podrobnějších informací o adaptaci dítěte z jejich úhlu pohledu. Výsledkem práce je na základě pozorování a podle rozhovorů zjistit, co dětem adaptaci znesnadňuje a sestavit seznam pomocných opatření, které dětem průběh adaptace naopak usnadňují.

3 Současný stav poznání

3.1 Vymezení základních pojmů

První kapitola je věnována vymezení základních pojmů, jako je adaptace, předškolní věk a mateřská škola. Všechna tři označení úzce souvisí s obsahem bakalářské práce a považují za důležité ujasnit si hned v úvodu, co tyto pojmy znamenají.

3.1.1 Adaptace

Pojem adaptace můžeme do češtiny přeložit jako přizpůsobení se, ovšem obsah slova je poněkud širší. V obecné rovině je za adaptaci považováno „*takové chování organismů, které jim umožňuje přizpůsobení se podmínkám (prostředí), v nichž žijí, a tak je nezbytnou podmínkou přežití*“ (Paulík, 2010, s. 11).

Tato práce se však zabývá adaptací dětí na prostředí mateřské školy a jedná se o adaptaci sociální, jejíž definice je více specifická.

U dětí v mateřské škole je adaptace zahájena vstupem do předškolního zařízení a délka procesu je čistě individuální. Hovoříme tedy o adaptaci sociální, při které dochází k posunu v sociálně psychologických nebo kulturních rysech člověka po přechodu do nového prostředí (Hartl, Hartlová, 2009).

3.1.2 Předškolní věk

Pojmem předškolní věk komplexně označujeme období od narození dítěte do přibližně šesti let, kdy u nás dítě zpravidla zahajuje povinnou školní docházku. Většinou se však za předškolní věk považuje především období od tří do šesti let věku dítěte. Pro toto období je charakteristické postupné uvolňování vazeb na nukleární rodinu, celkový

rozvoj dítěte v oblasti chování, znalostí, komunikace a osvojování si běžných norem chování. Myšlení u dětí předškolního věku je stále ještě prelogické a egocentrické, vázané na aktuální situaci a subjektivní dojem. Překonání tohoto typu vnímání a myšlení je jedním z hlavních úkolů před nástupem do školy (Vágnerová, 1999).

3.1.3 **Mateřská škola**

„Mateřská škola je školské zařízení navazující na výchovu dětí v rodině a v součinnosti s ní zajišťující všestrannou péči dětem zpravidla ve věku od tří do šesti let.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 118).

Původním záměrem zřízení mateřských škol bylo nahradit rodinnou péči, která musela být z důvodu zaměstnání matek svěřena do péče instituce. Ukázalo se však, že mateřská škola může být pro děti mnohem přínosnější a poskytuje jim rozvoj a zkušenosti, které dítě v rodině obvykle nezíská. Dochází zde k důležitým sociálním interakcím a komunikaci s vrstevníky. Při správném pedagogickém vedení je u dětí rozvíjeno vnímání, představy, myšlení, řeč a především se dítě učí práci ve skupině pod vedením dospělého. To vše společně vede k následnému usnadnění adaptace při nástupu do základní školy. Dobře fungující mateřská škola přistupuje k dětem individuálně, není orientovaná na výkon a srovnávání s ostatními, podporuje u dětí hru a spontánnost (Čáp, Mareš, 2001).

Současná mateřská škola je v České republice jedna z prvních institucí, kde je možné vzdělávat děti předškolního věku. Podle zákona č. 178/2016 Sb., který vyšel v platnost v roce 2017, nastaly zásadní změny v přijímání dětí do mateřských škol a nové zavedení povinné předškolní docházky.

Podle složení dětí ve třídě rozlišujeme skupiny na homogenní a heterogenní. V homogenní skupině jsou děti stejného nebo podobného věku, zatímco v heterogenní třídě se střetávají předškolní děti všech věkových kategorií.

Typy mateřských škol

V dnešní době mají rodiče široký výběr, do jakého typu předškolního zařízení své dítě umístí. Pokud se nespokojí se spádovou mateřskou školou, mají možnost vyhledat pro své dítě jinou mateřskou školu, dětský klub či skupinu, případně mateřskou školu zvolit na základě vzdělávacího programu, který vyhovuje potřebám dítěte a je rodičům blízký.

Mateřské školy můžeme podle zřizovatele dělit na:

- Veřejné mateřské školy
- Soukromé mateřské školy
- Soukromé dětské kluby
- Dětské skupiny

Dále je možné mateřské školy rozdělit dle vzdělávacího programu na:

- Církevní mateřské školy
- Lesní mateřské školy
- Montessori mateřské školy
- Daltonské mateřské školy
- Waldorfské mateřské školy
- Jazykové mateřské školy
- Mateřské školy Začít spolu – Step by Step
- Speciální mateřské školy (Nejškolky.cz)

3.2 Dítě v předškolním věku

Druhá kapitola v návaznosti na kapitolu první rozpracovává všechny tři výše uvedené základní pojmy. Zabývá se specifiky dětí ve vztahu k adaptaci, specifiky předškolního věku, emocionalitě a kognitivním vývojem.

3.2.1 Specifika dětí ve vztahu k adaptaci

Na počátku adaptace na prostředí mateřské školy vedle sebe stojí dítě, jeho rodiče, učitelka jako zástupce prvního vzdělávacího institutu, a kolektiv ostatních dětí. Přáním všech rodičů a učitelů jistě je, aby se dítě v mateřské škole cítilo dobře a docházelo do školky rádo. Hned v úvodu je dobré upozornit, že doba, za kterou se dítě na prostředí mateřské školy adaptuje, je velmi individuální a má na ni vliv mnoho faktorů.

Pravidla dobré adaptace

Košťátková ve své knize *Dítě a mateřská škola* (2014) sestavila pro rodiče seznam doporučení, doslova desatero, podle kterého když se budou řídit, měl by být nástup jejich dítěte do mateřské školy co nejméně traumatizující.

- 1) Chodit s ním mezi děti, a to i v případě, že má sourozence. Dobré je navštěvovat i místa, kde si venku hrají děti ze školky.
- 2) Nechat dítě na určitou dobu v péči jiného známého člověka a navštěvovat s ním nová prostředí, kde se musíme chovat podle jiných pravidel, než jsme zvyklí doma, například do mateřského centra.
- 3) Zaměřit se na dovednosti sebeobsluhy. Je dobré být důslední a oceňovat i drobné výsledky. Jedná se například o oblékání, stravování, uklízení hraček apod.
- 4) Nespěchat, má-li dítě něco udělat samo. Začít s činností dříve, abychom na dítě nevyvíjeli zbytečný nátlak a z toho důvodu nedělali věci za něj.
- 5) Udělat si čas na každodenní společnou chvíli u hry nebo při čtení a vést dítě ke slovnímu vyjadřování.
- 6) Najít si čas na čtenou pohádku nebo písničku před spaním. Dítě si tím rozšiřuje slovní zásobu, vnímá logiku děje a gramatickou stavbu jazyka.
- 7) Využívat během dne možnosti povídat si s dítětem. Dávat mu dostatek prostoru pro vlastní vyjádření, naslouchat mu a jeho projev krátce komentovat.
- 8) Krátce a srozumitelně oceňovat, co se dítěti daří. Povzbuzovat ho, když mu něco nejde a s vysvětlením proč jasně odmítat nevhodné chování.
- 9) Nevyhrožovat dítěti mateřskou školou, jako např. „Počkej, až budeš ve školce...!“ Vytvořili bychom tím u dítěte strach už před nástupem do mateřské školy.
- 10) Být opatrní i při vychvalování školky. Vyvarovat se superlativ, jak tam bude všechno báječné. Lepší je držet se reality, mluvit s dítětem o tom, co ho ve školce čeká (Kořátková, 2014).

Pokud i přes důslednou přípravu na nástup do mateřské školy je pobyt ve školce pro dítě traumatizující, je dobré znát jednotlivá stádia adaptace, kterými dítě během procesu prochází.

Z pozorování dětí během hospitalizace, ale i při adaptaci dětí na mateřskou školu, byla vypořazována tři stádia reakcí dítěte mladšího předškolního věku na přerušování kontaktu s rodinou:

- 1) Stádium protestů – dítě vytrvale pláče, odmítá komunikaci s novým prostředím i hračky, dožaduje se rodiče.

- 2) Stádium zoufalství – dítě již nepláče, je uzavřené, komunikuje jen zřídka, pozoruje okolí, bez zájmu manipuluje s vybranou nebo přijatou hračkou.
- 3) Stádium odpoutání od matky – dítě připoutává pozornost k náhradní osobě, chování a komunikace je více přirozená, dítě si začíná hrát (Kotátková, 2014).

Doba trvání jednotlivých stádií je velmi individuální. Lze však tyto body využít k vlastní analýze při pozorování dítěte v průběhu adaptace, abychom určili, ve které fázi se dítě zrovna nachází a mohli se k němu podle toho adekvátně zachovat.

Začátek školního roku je náročný nejen pro děti, ale i pro rodiče, kteří se snaží opatřit dítěti vše, oč mateřská škola žádá. Nedílnou součástí je i prohlídka u pediatra. Je třeba vyvarovat se spěchu a netrpělivosti, kterou rodiče snadno přenesou na dítě, pro které je zpočátku obtížné uvěřit, že si pro něj rodič opět přijde. Je důležitý zodpovědný přístup rodičů ke slibům, které dítěti dají. Jejich nedodržení se následně těžko odbourává. Děti jsou velmi citlivé na vnímání pocitů svých rodičů. Je-li matka rozčilená, neklidná, smutná, dítě to brzy odhalí a prohloubí to jeho pocit ohrožení, který při nástupu do mateřské školy může vnímat.

Je důležité nebagatelizovat obavy dítěte, ale naopak se je snažit vyslechnout a pochopit. Věťami typu: „*Jsi přece statečná velká holčička, to musíš vydržet...*“ dáváme dítěti najevo, že se nám jeho problémy nehodí a prohlubujeme tak jeho napětí. Porozumění můžeme prokázat například větou: „*Chápu tě a cítím s tebou, že nevíš, jak to všechno vydržíš...*“. Dítě tak dostává jasný signál, že rodič je na jeho straně. Pomocť si můžeme i humorem, který nás i dítě uvolní. Projevení vlastních obav, které rodiče při nástupu jejich dítěte do mateřské školy mohou pociťovat, není znak slabosti, naopak. Můžeme se společně s dítětem dohodnout na společném řešení, jak se s našimi obavami vyrovnáme (Kotátková, 2014).

3.2.2 Specifika předškolního věku

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, předškolní věk začíná dovršením tří let věku dítěte a je ukončen nástupem do školy. V tomto období dítě vykazuje již takové znaky samostatnosti, že dokáže, byť zprvu s menšími či většími potížemi, zůstat po určitou dobu bez rodičů. Mateřská škola se pro dítě brzy stává novým a plně akceptovatelným prostředím plným nových výzev, které testují jeho zdatnost. Následně se budu věnovat čtyřem jevům, které jsou pro předškolní období charakteristické.

Motorické dovednosti

Oproti batolecímu věku vykazuje předškolní dítě mnohem větší obratnost, rychlost a lépe své pohyby koordinuje. To vše dává základ větší samostatnosti dítěte, které je již schopné samo se obléct, najíst, dojít si na záchod a v určité míře i pomoci. Pokud je u dítěte ze strany rodičů či učitelek mateřských škol v dítěti podporován pocit, že je „pomocníkem“, napomáhá to jeho socializačnímu vývoji a podporuje jeho sebevědomí. Výrazně se zlepšují všechny motorické dovednosti, jako běh, skákání, lezení, házení a chytání míče, chůze po schodech apod., což dětem otevírá nové možnosti (Helus, 2011).

Kresba

Pro předškolní věk je typický značný vývoj kresby, především té spontánní, která je postupně přesnější a detailnější. Často přitahuje pozornost odborníků a je předmětem výzkumů. Z kresby lze usuzovat nejen citové rozpoložení dítěte, ale také intelektový vývoj. Kresba pro dítě představuje nejen zábavu, ale také zpřítomnění příjemných prožitků (např. výlet s rodinou) a značí jeho touhy (Helus, 2011). Viz. příloha č. III – kresba jedné z pozorovaných dívek.

Význam hry

Prostřednictvím hry dítě vyjadřuje své pocity a postoje k okolnímu světu, ale i sobě samému. Ačkoliv si to dospělí často neuvědomují, na dítě je neustále vyvíjen nátlak, aby se přizpůsobovaly požadavkům okolí. Symbolická hra tak dítěti pomáhá vyrovnat se s realitou a dovoluje mu chovat se podle svých představ (Vágnerová, 1999).

Hry u dětí předškolního věku můžeme nadále rozdělit na hry motorické, které cvičí obratnost dítěte, hry na sociální role, které významně rozvíjí dětskou fantazii, hry s přesunem sociálních perspektiv, kdy dochází k výměně rolí (dítě si hraje na učitele, hračky jsou jeho žáci) a hry s pravidly, která si dítě při hraní osvojuje (Helus, 2011).

Vyprávění a naslouchání

Dítě předškolního věku už dokáže samo vyprávět a s nadšením sděluje své zážitky. Upřímným nasloucháním dítěti dáváme jasný impuls, že máme o jeho vyprávění zájem a podporujeme tím u něho rozvoj řeči. Se stejným západem dokáže předškolák poslouchat vyprávění ostatních, ať už se jedná o pohádku nebo příběhy z dětství dospělých. To vše společně napomáhá rozvinutí vnitřního světa dítěte (Helus, 2011).

3.2.3 Emocionalita a kognitivní vývoj dětí předškolního věku

Hned v úvodu je dobré vysvětlit jaký je význam slova emoce a co emoce ve skutečnosti představují.

„Podle mého názoru jsou emoce primárním motivačním systémem lidí.“ (Izard, 1977, s. 3).

„Většina teorií buď výslovně, nebo implicitně uznává, že emoce není jednoduchý jev. Nemůže být definována pouze tím, že by člověk popsal svůj emocionální zážitek. Nemůže být popsán zcela expresivním nebo motorickým chováním, které se vyskytuje v emocích. Úplná definice emocí musí brát v úvahu všechny tři tyto aspekty nebo složky, a sice a) zkušenost s vědomým pocitem emocí, b) procesy, které se vyskytují v mozku a nervovém systému, a c) pozorovatelné expresivní vzorce emocí, zejména těch, které jsou na obličejích.“ (Izard, 1977, s. 4).

Emoce můžeme rozdělit na dvě skupiny – na primární a sociální. S primárními emocemi se setkáváme u všech lidí napříč kulturami. Ačkoliv se projevy primárních emocí liší, vždy jsme schopni jejich významu rozumět. Primární emoce se u lidí projevují od narození a i přes postupnou kultivaci nás provází po celý život. Mezi primární emoce řadíme: smutek, strach/úzkost, vztek, radost, důvěru, znechucení, očekávání, překvapení. Sociální emoce souvisí s mezilidskými vztahy. Odráží se od nich naše sociální začlenění, postavení ve skupině a společnosti a celková mezilidská vzájemnost ve vztahu k druhým lidem. Při propojení s primárními city tvoří emoční komplex. Důležitý význam zde mají kulturní odlišnosti a osobní zkušenosti. Mezi základní sociální emoce se řadí: důvěra, naděje, nezištnost/obětavost/solidarita a pocit bezpečí (Helus, 2011).

Právě pocit bezpečí je u dětí, které stojí na počátku adaptace v mateřské škole, klíčový, což vyplynulo z výzkumu, který je součástí bakalářské práce. Vytvoření pocitu bezpečí ve třídě stojí na počátku celého procesu adaptace a patří k jednomu ze škály pravidel úspěšné adaptace.

V oblasti kognitivního vývoje dochází u dětí předškolního věku k výraznému posunu. Vnímání okolního světa je globální, celek dítě spatřuje jako souhrn jednotlivostí, ale není zatím schopno rozlišovat základní vztahy. Vnímání prostoru i času je dosud nepřesné. Dítě je posuzuje ve vztahu k věcem, které už zná: *„Ještě jednou se vyspíš a*

pojede k babičce.“ Od vnímání vázaného na hmat přechází k rozvoji zrakové i sluchové diferenciaci. Představy u dětí tohoto věku jsou velmi barvitě a obsáhlé. Není pro ně snadné rozlišit, co je reálné a co ne. Tento jev označujeme jako „dětskou konfabulaci“. Děti jsou přesvědčeny, že jejich informace jsou pravdivé a není na místě je za to trestat. Vhodné je ze své pozice dospělého pomoci dítěti pochopit a přijmout reálný svět a odlišit jej od světa fantazie.

V období předškolního věku dochází k uzavření fáze symbolického myšlení, při kterém si dítě osvojuje svou mateřštinu a přechází z otázek „*Co je to?*“ k otázkám „*Proč?*“. Myšlení dítěte je prelogické (předoperační), tedy stále vázané na konkrétní činnosti a aktivitu dítěte. Vše vnímá egocentricky a jen s obtížemi dokáže zaujmout hledisko jiné osoby. V tomto směru je kontakt s vrstevníky velmi přínosný, protože při něm dítě zjišťuje, že druzí lidé mohou věci vnímat jinak než ono samo. Dítě se v předškolním období zkvalitňuje také v oblasti řečových schopností. Rozšiřuje svou slovní zásobu, osvojuje si pravidla gramatiky, mluví v delších a rozsáhlejších větách a celkově se více zajímá o mluvené slovo. Záměrná paměť se u dítěte začne projevovat až kolem pátého roku, do té doby si dítě vše pamatuje spíše bezděčně a mechanicky. Výjimkou jsou citově zabarvené situace, které je dítě schopné si zapamatovat i na celý život (Mertin, Gillernová, 2010).

3.3 Rodinné a školní prostředí a vztahy mezi nimi

K pochopení celého procesu adaptace a začlenění dítěte do skupiny vrstevníků je nezbytné znát prostředí, ze kterého dítě pochází, a charakterizovat nové prostředí, kterého se dítě nástupem do mateřské školy stává součástí.

3.3.1 Rodinné prostředí

„Rodinné prostředí (family background) lze chápat jako prostředí tvořené společenstvím osob spjatých manželstvím nebo pokrevním příbuzenstvím. V dnešní době mohou rodinné prostředí tvořit také osoby, které společně vychovávají své potomky bez instituce manželství.“ (Škrabánková, 2004, s. 38).

Rodinné prostředí hraje nenahraditelnou roli ve vývoji jedince. Má zásadní vliv na jazykové a komunikační kompetence dítěte, jeho kognitivní a emoční vývoj, postoje, hodnoty a předsudky. Mnoha výzkumy bylo potvrzeno, že značný význam na vytvoření

životního stylu a profesní dráhy dítěte má vliv sociokulturní profil rodiny (Škrabánková, 2004).

3.3.2 Školní prostředí

Pro většinu dětí je prostředí mateřské školy zcela nové. Jak vyplynulo z výzkumu, děti obvykle mateřskou školu navštívily pouze v den zápisu, kdy měly s rodiči možnost nahlédnout do třídy, některé ve školce byly v první den docházky poprvé.

Význam společného pobytu ve školce má na všechny děti značný vliv. Probíhá zde důležité začleňování se ke skupině svých vrstevníků a radost ze společného soužití a objevování. Děti se učí, jak jednat s vrstevníky i prostřednictvím negativních zkušeností, které pro ně mohou být i přínosem. Dítě si tak uvědomuje, které chování je žádoucí a které naopak bývá odmítáno. Ze strany rodičů i učitelek je vhodné, aby řešení konfliktů ponechali na dětech samotných, pokud není fyzicky nikdo ohrožen. Jde o intenzivní sociální zkušenost, při které se učí vzájemnému respektu a nalézání společných východisek (Kotátková, 2014).

V kompetenci každé mateřské školy je uspořádání tříd, zda budou věkově smíšené - heterogenní, nebo naopak věkově stejnorodé - homogenní. Každé z těchto rozdělení má svá pozitiva i negativa a nelze jednoznačně říct, co je pro děti vhodnější.

3.3.3 Vztah mateřské školy a rodiny

Vzhled dnešních mateřských škol a těch, které navštěvovali naši rodiče a rodiče dětí, které dnes chodí do školek, se značně liší. Rozdíl spatřuji především v přístupu učitelek k dětem a rodičů k učitelkám. Věřím, že nejen zásluhou zavedení rámcového vzdělávacího programu se podoba dnešních mateřských škol změnila k lepšímu.

„Úkolem mateřské školy je doplňovat rodinnou výchovu dítěte a v úzké vazbě na ni zajišťovat jeho další předškolní vzdělávání. Z pohledu učitelky to znamená, že by měla přijmout rodiče jako partnera a odborníka. Respektovat ho, radit se s ním, naslouchat jeho názorům, a to ne proto, aby ho vzápětí pokárala a poradila mu, jak správně dítě vychovávat, ale proto, aby společně hledali optimální cestu pro vzdělávání dítěte.“ (Svobodová, 2010, s. 62).

Rodiče mají v dnešní době náročnější očekávání ve vztahu k mateřské škole. Učitelka je mnohdy na začátku docházky dítěte do mateřské školy informována, že dítě ještě nosí

pleny a odmítá pevnou stravu. Na druhou stranu rodiče pro dítě požadují výuku cizího jazyka, plavání, hru na flétnu, keramiku, sterilní prostředí bez roztočů apod. Některé učitelky tak vnímají rodiče jako potenciální ohrožení, které útočí na jejich profesionalitu. Rodič však zná své dítě lépe než kdokoliv jiný a je dobré brát na rady a přání rodičů zřetel, snažit se o společný dialog a být rovnocennými partnery v hledání společné cesty k optimálnímu rozvoji dítěte (Svobodová, 2010).

3.4 Předškolní vzdělávání

Koncept současného předškolního vzdělávání udává, jaká je dnešní podoba mateřské školy, kam směřuje, co je jejím cílem a jakým způsobem své vize naplňuje.

Pokud chceme porozumět výchově, musíme rozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Tento vztah však nefunguje tak, že z jedné strany by chodily výchovné signály a na druhé straně by je příjemce pasivně přijímal. Vztah funguje oběma směry, je vzájemný. Dítě je svým prostředím formováno, ale také do něj aktivně zasahuje a tím ho mění (Matějček, 1994).

Koncept předškolního vzdělávání a jeho rámcové cíle jsou uvedeny v kurikulárním dokumentu Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání (dále jen RVP PV). Cílem předškolního vzdělávání je, aby si dítě osvojilo základy klíčových kompetencí a získalo dobré předpoklady pro své celoživotní vzdělávání (RVP PV, 2004).

Rámcové cíle vyjadřují univerzální záměry předškolního vzdělávání a patří do nich:

- Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- Osvojení hodnot
- Získání osobnostních postojů

Klíčové kompetence představují výstupy, resp. obecnější způsobilosti, dosažitelné v předškolním vzdělávání a patří sem:

- kompetence k učení
- kompetence k řešení problémů
- kompetence komunikativní
- kompetence sociální a personální
- kompetence činnostní a občanské

Dílčí cíle v oblastech vyjadřují konkrétní záměry příslušející té které vzdělávací oblasti a jsou to oblasti:

- biologické
- psychologické
- interpersonální
- sociálně-kulturní
- environmentální

Dílčí výstupy značí dílčí poznatky, dovednosti, hodnoty a postoje, které dílčím cílům odpovídají (RVP PV, 2004).

Mateřská škola je často označována jako „veřejná služba“. Orientuje se k dítěti, k rodině a ke společnosti tím způsobem, aby byly nalezeny a rozvinuty dispozice dětí v různých oblastech jejich osobnosti a vedly k jejich lepšímu začlenění do společnosti (Kořátková, 2014).

3.4.1 **Pedagogické působení**

Snahou dnešních mateřských škol je orientace na nedirektivní přístup, který vychází z humanistické psychologie a pedagogiky a jeho hlavní myšlenkou je, že *„každý člověk naplňuje své předem dané možnosti a je tvůrcem sebe sama.“* (Kořátková, 2014, s. 110). K tomu jsou potřeba dobré životní podmínky a důvěra ve vztahy s druhými lidmi, kteří dítěti usnadňují vzdělávání.

K dosažení těchto cílů učitelky uplatňují pravidla akceptace, empatie, autenticity, aktivního naslouchání a empatického rozhovoru. To vše vede k vytvoření pozitivního klimatu a usnadní dětem nejen nástup do mateřské školy, ale zpříjemní i celou jejich docházku.

4 Vlastní výzkum

4.1 Charakteristika mateřských škol

Pozorování jsem uskutečnila ve dvou mateřských školách ve městě, které má téměř pět tisíc obyvatel. Obě školky leží na opačných koncích města a mají odlišné uskupení tříd.

První mateřská škola funguje od září roku 1987 a sídlí v dvoupodlažní budově panelového typu. Od hlavní silnice, která vede kolem, je oddělena velkou zahradou se vzrostlými stromy. Ve školce se nachází tři třídy, které mají vlastní hernu, třídu, šatnu, umývárnu, WC a tři další malé místnosti na pomůcky, hračky a lehátka. V přízemí se nachází jedna ze tříd, kuchyň s jídelnou, šatny, sklady a kancelář vedoucí školní jídelny. Tato mateřská škola se navíc pyšní vlastním bazénem, ke kterému přiléhají další prostory v podobě sušárny, prádelny a bývalé sauny, která se dnes využívá jako sklad. V prvním poschodí jsou umístěny dvě třídy, ředitelna a sborovna, kabinety učitelek a šatna uklízeček. Všechny tři třídy jsou heterogenní, tedy věkově smíšené.

Druhá mateřská škola se nachází v klidné části města a sídlí v dvoupodlažní budově panelového typu. Ve školce jsou tři oddělení, z nichž každé má vlastní třídu, hernu, šatnu, umývárnu, WC a několik menších místností na pomůcky, hračky a lehátka. V přízemí budovy se nachází dvě třídy, kuchyň s jídelnou, šatna, sklady, kancelář zástupkyně ředitelky a vedoucí školní jídelny. V prvním patře je třetí ze tříd s přílehlou šatnou a skladem. Třídy jsou homogenní, tedy věkově oddělené. Pozorování jsem provedla ve třídě nejmladších dětí.

4.2 Výzkumné otázky

- 1) Jakým způsobem probíhá adaptace dětí na prostředí mateřské školy?
- 2) Jak je možné adaptaci dětem usnadnit?
- 3) Co adaptaci dětí znesnadňuje?

4.3 Metody

Pro výzkumnou část práce byly použity metody pozorování a rozhovoru a celý výzkum byl vyhodnocen jako případová studie. Průběh pozorování analyzoval problematiku adaptace čtyř vybraných dětí na prostředí mateřské školy na začátku adaptačního období. Rozhovory probíhaly s učitelkami a rodiči vybraných dětí po skončení pozorování, tedy po čtyřech týdnech od nástupu dětí do mateřské školy. Pro vyhodnocení a následnou interpretaci dat je v práci použita metoda zakotvené teorie.

Pozorování je záměrné sledování činnosti lidí, která je zaznamenávána, analyzována a následně vyhodnocena. Předmětem pozorování jsou nejen osoby, ale i předměty, se kterými pozorované osoby pracují a také prostředí, ve kterém se činnost uskutečňuje. Pozorování může být strukturované nebo nestrukturované. U prvního typu pozorovatel už předem přesně ví, co a jak bude pozorovat, zatímco u druhého typu pozorovatel vstupuje do procesu bez předem připraveného schématu (Gavora, 1996).

Rozhovor neboli interview, je interpersonální kontakt, který nejčastěji probíhá tváří v tvář. Tato výzkumná metoda tazateli umožňuje zachytit nejen fakta, ale nabízí i hlubší proniknutí do motivů a postojů respondentů. Obsahem rozhovoru jsou otázky a odpovědi a dělíme ho na tři typy. Prvním z nich je strukturovaný rozhovor, ve kterém jsou otázky i alternativy odpovědí pevně dané. Druhým typem je nestrukturovaný rozhovor, u kterého je naprostá volnost odpovědí. Posledním typem je polostrukturovaný rozhovor, ve kterém jsou respondentovi nabídnuty alternativy odpovědí, u kterých může tazatel respondenta později žádat o bližší vysvětlení (Gavora, 1996).

Případová studie je součástí kvalitativního výzkumu, kde středem našeho zájmu je konkrétní případ, který je zároveň určujícím prvkem pro daný výzkum (Miovský, 2006).

Zakotvená teorie je teorie, která je pomocí indukce odvozená ze zkoumaného jevu, který reprezentuje. Je vytvořena a prvotně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a následnou analýzou nasbíraných údajů. Dochází při ní tak ke vzájemnému doplnění nashromážděných údajů, jejich analýze a teorii. Namísto

ověřování teorie tak začínáme zkoumaným jevem, ze kterého se následně vynoří podstatné oblasti (Strauss, Corbinová, 1999).

4.3.1 Konstrukce metod

Plán pozorování

Adaptaci dětí jsem pozorovala v průběhu celého září, tedy po dobu čtyř týdnů, kdy jsem střídavě navštěvovala obě mateřské školy v následujících intervalech. Prvních čtrnáct dní jsem každou mateřskou školu navštěvovala častěji, celkem čtyři návštěvy v každé z nich, a v druhé polovině září jsem pozorování prováděla jednou týdně. Celkem jsem každou mateřskou školu navštívila šestkrát.

Pokaždé jsem v mateřské škole byla přítomna od příchodu vybraných dětí až po jejich odchod domů. V průběhu celého dne jsem si do záznamového archu (viz. příloha č. I) zapisovala projevy, chování a reakce dětí na určité situace. Mou snahou bylo také zachytit současnou situaci ve třídě.

Jména všech dětí i učitelek byla z důvodu zachování anonymity změněna.

Rozhovory s rodiči

Rozhovor s rodiči probíhal vždy individuálně a odehrával se po skončení pozorování, nejdříve tedy po čtyřech týdnech od zahájení docházky jejich dětí do mateřské školy. Během rozhovoru bylo rodičům položeno sedm předem stanovených otázek, na které mohli volně odpovídat. Za cíl rozhovoru s rodiči dítěte jsem si kladla hlubší proniknutí do rodinného zázemí dítěte, zjištění motivů, které rodiče vedly k umístění dítěte do předškolního zařízení, zdali své dítě nějakým způsobem na nástup do mateřské školy připravovali, jestli dítě navštívilo mateřskou školu ještě před zahájením docházky, jak vnímají adaptaci svého dítěte, zdali dítě doma mluví o mateřské škole a jak případně probíhala adaptace u starších sourozenců. Ve všech čtyřech případech se rozhovoru účastnily matky, v jednom případě i otec. Průběh celého rozhovoru byl nahráván na diktafon. Přepis není doslovný, ale parafrázovaný.

Rozhovory s učitelkami

Rozhovor s učitelkami probíhal individuálně po skončení pozorování, tedy po čtyřech týdnech od zahájení docházky pozorovaných dětí do mateřské školy. Rozhovor byl rozdělen na dvě části. Cílem první části rozhovoru bylo zjistit subjektivní pohled

učitelek na průběh adaptace vybraných dětí, míru spolupráce s rodiči a informovanost učitelky o stavu dítěte. Druhá část rozhovoru vycházela ze zkušeností učitelek a zjišťovala, jaký přístup k novým dětem se učitelkám osvědčil, co podle jejich zkušeností adaptaci usnadňuje nebo naopak znesnadňuje a jestli platí, že čím je dítě při nástupu do mateřské školy starší, tím lépe se adaptuje. Otázky týkající se adaptace (4 – 7) jsou vždy uvedeny pouze u popisu případů prvního z dětí v každé mateřské škole. Průběh celého rozhovoru byl nahráván na diktafon. Přepis není doslovný, ale parafrázovaný.

Otázky obou typů rozhovorů jsou uvedeny v příloze č. III.

4.4 Výzkumný soubor – popis případů

4.4.1 Pavlína

Pozorování

Dívce Pavlínce bylo v době zahájení docházky do předškolního zařízení přesně tři roky a osm měsíců. Pochází z úplně rodiny a má mladšího bratra, kterému je šestnáct měsíců. Rodiče žijí v manželství. Matka má vyšší odborné vzdělání, otec je vyučený. Těhotenství matka prožívala výborně, byla usměvavá. Porod proběhl rychle, s pomocí, ale přirozeně. Dívka jako malá narazila na roh stolu a byla ošetřena na pohotovosti. Matka se domnívá, že to dívku pravděpodobně poznamenalo, ale neuvedla jak. Karolínka prodělala operaci mandlí kvůli ronchopatii. Několik dní strávila s matkou v nemocnici.

Dívka nastupuje do heterogenní třídy, do které dochází dvacet čtyři dětí. První den ve školce především objevuje, poznává nové prostředí a hraje si nejčastěji sama. Zajímavé je, že k pití odmítá pít cokoli jiného než vodu, v čemž jí učitelky vychází vstříc. Jí všechno a někdy si i přidá. Několikrát za den si vzpomene na maminku, ale nepláče. Matka holčičku vyzvedává až po třetí hodně odpoledne, čemuž předchází Pavlínčin pláč, který se nedá ničím utišit.

Následující dny se holčička bez problémů zapojuje do programu, při pobytu venku několikrát pláče. Učitelka ji v takových chvílích bere na klín, což holčičce pomáhá. Kvůli průjmu je na dva dny odhlášena ze školky. Jí všechno, co dostane a někdy si i přidá, stále pije pouze vodu. Projevuje velké známky samostatnosti, když například po

půlhodinovém odpočinku sama vstane, oblékne se a jde si hrát. Odpoledne pláče, že se jí stýská.

Po deseti dnech docházky se učitelka s Pavlínčinou matkou domluví, že holčička nebude ve školce spát a bude domů chodit po obědě. Když ráno v šatně hodně pláče, přebere si jí učitelka a matka spěšně odchází. Holčička se za chvíli uklidní. Jí velmi dobře, k obědu si často chodí přidat, pití vody přetrvává. Zapojuje se do programu a chodí domů po obědě. Po dvou týdnech docházky Pavlínka ve školce dvakrát neudrží stolicí. Následující tři týdny do školky nechodí kvůli nachlazení.

Rozhovor s matkou

Z rozhovoru s matkou dívky vyplynulo, že důvod, proč Pavlínka začala chodit do školky, je především ten, že před časem měla dívka problém se zadržováním stolice. Matka tak docházkou do mateřské školy doufá ve zlepšení a zároveň chce holčičce dopřát kolektiv dětí. Na nástup do mateřské školy svou dceru připravovala především slovně. Budovu školky dívka znala, protože sem s matkou ještě jako batole docházela na plavání. Adaptaci dívky matka vnímala zpočátku dobře, ale po pár dnech začala holčička doma plakat, že nechce ve školce spát, takže se s učitelkou dohodly, že Pavlínka bude domů chodit po obědě. Teď se podle matčinyh slov holčička do školky těší a slovně se ujišťuje, že ve školce „nebude spinkat“. O školce doma mluví pouze občas. Někdy zmíní, že má ve školce kamaráda xxx. Třítýdenní nemoc bylo dle slov matky pouze nachlazení a kašel. Dívku si nechala doma proto, že učitelky nechtějí mít ve školce nemocné děti. Důvodem také bylo, že se rodina v té době chystala na důležitou akci a bylo žádoucí, aby Pavlínka zůstala zdravá.

Od raného dětství (jednoho roku) měla dívka problém se zadržováním stolice. Jelikož ředitelka zdejší mateřské školy zároveň působí jako speciální pedagog, docházela k ní matka s Pavlínkou už před nástupem do předškolního zařízení, kde se problém podařilo vyřešit. Po nástupu do mateřské školy se zadržování stolice vrátilo a matka má v úmyslu brzy opět začít problém řešit s ředitelkou.

Matka říká, že dívka chodí do školky ráda a těší se tam. Ačkoliv byla zpočátku velmi samostatná, po třítýdenní nemoci došlo k regresi a Pavlínka nechce nic dělat sama, například při oblékání. Začala se pomočovat. Matka se domnívá, že by to mohl být znak

vzdoru nebo také vliv nastydnutí. K samostatnosti matka holčičku vedla již před nástupem do školky.

Rozhovor s učitelkami

Paní učitelka Věra

o dítěti – otázky 1 - 3

Paní učitelka Věra, která má Pavlínku ve své třídě, vnímala její adaptaci zpočátku dobře, protože vše na první pohled vypadalo, že bude dobré, ale obává se regrese, která by mohla nastat, až holčička začne ve školce opět spát. Podle matčiny slov se ale na školku těší a s ničím nejsou problémy. Pavlínka v září chodila do školky pouze deset dní, poté onemocněla a nastoupila až druhý týden v říjnu. Hlásila, že ve školce „*nebude spinkat*“. Vrátilo se zadržování stolice, které po nástupu do mateřské školy zmizelo. Ačkoliv si matka přála, aby Pavlínka ve školce opět začala spát, učitelka jí poradila, aby tento krok ještě o nějaký čas posunuli. Komunikace a domluva s rodiči je dobrá, pouze se doptávali, když si s něčím nevěděli rady. Učitelka byla o stavu dítěte dostatečně informována.

o adaptaci – otázky 4 - 7

Z pohledu přístupu k novým dětem zastává učitelka názor, že není třeba žádný jiný přístup, než jaký má k ostatním dětem. Je dobré „netlačit na pilu“, nechtít všechno hned a respektovat, když něco děti odmítnou. Je důležité, aby se cítily dobře, ale na druhou stranu není dobré, aby se dětem ve všem vyhovělo, spíše je lepší pomáhat. Učitelka považuje za důležité také plné respektování nástupu dětí do předškolního zařízení. Na prvním místě je vytvoření pocitu bezpečí. Ohlídat sebe, dospělého, a poté ostatní děti, aby ty mladší respektovaly.

Nově přichozím dětem adaptaci dokáže usnadnit, když mohou chodit po obědě domů. Celodenní provoz je pro ně velká změna a doba, než dítě ve školce začne spát, je individuální, což je potřeba vyzkoušet. Je lepší nechat to „dozrát“ a přizpůsobit to během roku. Když není jiná možnost, děti si zvyknou, ale může se to projevit častější nemocností, což může být možná případ právě Pavlínky. Je obvyklé, že děti brzy po nástupu do MŠ onemocní, což je dáno změnou prostředí a stravování. Paní učitelka je také zastáncem smíšených tříd a menších skupin dětí, které si na školku zvykají. Starší

děti jsou „tahouni“, ve třídě není takový hluk a velké děti si hrají, i když malé brečí. Někdy i přestanou plakat, když pozorují, jak si starší děti hrají.

Učitelka se domnívá, že adaptaci dětí znesnadňuje, když se děti straší školkou, např. „*Když budeš zlobit, budeš ve školce spát!*“. Je dobré, když je dítě alespoň trochu samostatné, dokáže se samo oblékat, dávat věci na své místo, najíst se v klidu. Je vhodné říkat dětem pravdu: „*Budeš si tam hrát, já jdu na nákup, pak pro tebe přijdu.*“

U většiny dětí platí, že čím jsou starší, tím lépe se na školku adaptují. Ale stává se, že si některé děti ve čtyřech nebo pěti letech na školku nezvyknou. Když jsou děti starší, samy chtějí kolektiv a zvyknou si na něj lépe a rychleji. Záleží také na povaze dítěte. Klidným dětem vadí velké skupiny a zvykají si hůře i ve čtyřech letech. Dvouleté děti do školky nepatří. Ideální je tříleté dítě na dopoledne.

Učitelka dodává, že ve školkách jsou velké skupiny dětí, přičemž ve skupině o dvaceti dětech je každé další znát na hluku i atmosféře. Ideálem je skupina patnácti dětí. Dokážou si navzájem naslouchat, vyhrájí si a učitelka se jim může individuálně věnovat.

Paní učitelka Linda

o dítěti – otázky 1 - 3

Druhou učitelkou ve třídě, kam Pavlínka dochází, je paní učitelka Linda, která je zároveň ředitelkou mateřské školy. Nejprve hovoří o dívčině problému se zadržováním stolice, které mohlo být reakcí na příchod mladšího bratra jako forma regrese, žárlivosti a rivalry. V mateřské škole došlo ke zlepšení. Adaptaci Pavlínky hodnotí učitelka dobře. Zprvu holčička plakala a měla problém, když se střídaly učitelky. Jí dobře, někdy si přidává. Po domluvě s matkou chodí domů po obědě. Učitelka dívku vnímá jako inteligentní, aktivní, trochu vzpurnou, vynucuje si, co chce formou herectví – dupání, válení se po koberci, kopání. Při příchodu ukazuje, že chce být s matkou, chce se vrátit do svých rituálů, ale po odchodu matky se bez problémů zapojuje do hry. I v tom učitelka vnímá zlepšení oproti začátku. Problematické bylo, že dívka tři týdny kvůli nemoci ve školce chyběla. V rámci adaptace to byl krok zpět, ale ne na úplný začátek. Je výhodou, že vyhledává kolektiv a dokáže si s dětmi hrát. Učitelka bude opět s matkou řešit problém zadržování stolice. Dle názoru učitelky dívce příchod do kolektivu prospěl.

S Pavlínčinými rodiči se učitelce spolupracovalo dobře a o stavu dítěte byla dostatečně informována.

o adaptaci – otázky 4 - 7

Podle zkušeností učitelky se jí osvědčil „mámovský“ přístup k nově přichozím dětem. Děti potřebují cítit lásku a je dobré na nové děti připravovat i kolektiv tím způsobem, že se společně učí, jak se k malým a novým dětem chovat. Učitelky jim pomáhají tak, že děti vezmou na klín, pochovají je, pomazlí, zaměstnají nebo převedou pozornost na něco jiného, snaží se je vtáhnout do kolektivu. Každý pátek probíhá ve třídě diagnostika, při které učitelky sledují, jak se nové děti zapojují.

To, co adaptaci dětem usnadňuje, je individuální. Některým dětem pomáhá, když je s nimi matka ve školce a sleduje, jak si dítě hraje, ale z pohledu učitelky je to spíše problém, protože děti stejné chování vyžadují i nadále. Učitelka tedy radí, že je lepší dítě na mateřskou školu připravit už doma. Vysvětlit mu, že se pro něj rodič vrátí a co bude mezitím dělat, říkat pravdu, nelhat. Vytvořit pro dítě pocit bezpečí a zvolit pozvolný přístup. Správným postupem je příprava kolektivu, přístupné, partnerské a „mámovské“ učitelky a pravdomluvní rodiče.

Adaptaci znesnadňuje, když rodič nedrží slovo a když má sám strach, jak bude dítě na školku reagovat. Jeho strach se lehce přenesse na dítě. Znesnadněním při adaptaci může být i chladný a neempatický přístup učitelky a nepřipravený kolektiv.

Podle názoru učitelky platí, že čím je dítě starší, tím lépe se v mateřské škole adaptuje. Silně nesouhlasí s umístováním dvouletých dětí do předškolního zařízení, tříleté dítě má většinou se zvykáním trochu problém, čtyřleté dítě už začíná vyhledávat kolektiv a pětileté si samo vybírá kamarády. Nejlépe se adaptují děti čtyřleté.

4.4.2 Karolína

Pozorování

Karolínce byly v době pozorování přesně tři roky. Pochází z úplné rodiny. Rodiče žijí v manželství a oba mají vysokoškolské vzdělání. Dívka má o pět let starší sestru, se kterou si dobře rozumí a pojí je k sobě úzký vztah. Těhotenství matka hodnotí jako dobré. Porod proběhl v klidu. Holčička neprodělala žádné vážnější onemocnění.

Karolínka nastupuje do heterogenní třídy, do které dochází dvacet čtyři dětí. Při prvním příchodu do školky Karolínku doprovází oba rodiče, chvíli se ve třídě zdrží a společně si prohlíží třídu a hernu. Při odchodu rodičů si dívku přebírá paní učitelka. Holčička si hraje převážně sama, nesnaží se o zapojení do hry s jinými dětmi. Ačkoliv podle slov matky doma hodně mluví, ve školce téměř po celou dobu mlčí. Učitelka si často bere nové děti k sobě a ukazuje jim, jak se co dělá. Zároveň starším dětem ze třídy vysvětluje, že vše opakuje kvůli novým malým dětem. Karolínka první den ve školce nic nejí a pije pouze vodu. Matka je s učitelkami domluvená, že holčička ve školce nebude první dva týdny vůbec spát, proto odchází domů po obědě. Když uvidí maminku a sestru, začne trochu plakat. Druhý den (v pátek) do školky nejde.

Po víkendu přichází do školky s matkou a při loučení slabě pláče. Učitelka ji bere k sobě a chová ji, dívka se brzy uklidní. Za celý den sní pouze vodu z polévky a pije čistou vodu, příliš nemluví a hraje si sama. Při pobytu venku se zapojí do společné hry „Kolo kolo mlýnský“ a „Na kozla a zahradníka“. O hru projevuje plný zájem a společně s dalšími dětmi nadšeně skanduje. Domů odchází s babičkou, nepláče.

I v následujících dnech si Karolínka ve školce hraje převážně sama, někdy pro hru vyhledává společnost učitelky. Do společného programu se zapojuje ráda. Pije pouze vodu a jí velmi málo. Odmítá ve školce chodit na záchod. Při odchodu domů občas pláče. Dva dny holčička ve školce chybí, protože už osm dní neměla stolici, tak ji rodiče berou k lékaři. Učitelka se s rodiči domluví, že holčička ve školce nebude ani v následujícím měsíci spát.

Karolínka s paní učitelkou komunikuje bez problémů. Ona i všechny nové děti si zatím hrají vedle sebe. Ke starším dětem se přidají pouze tehdy, když je samy vtáhnout do hry. Devatenáctý den od začátku docházky do mateřské školy jde Karolínka při pobytu venku sama na WC. Svou pozornost často upíná na nově příchozího chlapce. Vodí ho za ruku po třídě a někdy si spolu hrají.

Dívka má na svůj věk velmi vospělou kresbu (viz příloha č. III). Při ranním předávání učitelka často odvádí pozornost dětí například tím, že začne obdivovat jejich oblečení/hračku. Ke konci prvního měsíce docházky už Karolínka jí ke svačině alespoň suchý chleba a stále pije vodu, obědy sní většinou celé. Na WC už chodí pravidelně.

Rozhovor s matkou

Matka při rozhovoru uvedla, že důvodem nástupu jejich dcery do předškolního zařízení byl matčin návrat do zaměstnání. Mateřskou školu i konkrétní třídu si vybrali záměrně, protože ji před několika lety navštěvovala i Karolínčina starší sestra. Matka dceru na nástup do školky připravovala slovně o letních prázdninách. Budovu školy dívka znala, chodila několik let od kojeneckého věku do místního bazénu na plavání. Věděla, že zde sídlí mateřská škola. Po zápisu ve třídě chvíli zůstali a rodiče i Karolínka tak měli možnost si třídu prohlédnout. Průběh adaptace dcery vnímala matka jako hladký, ačkoliv se toho s manželem trochu obávali. Spokojeně podotkla, že dcera už jí i obědy a nemá zábrany chodit ve školce na WC. Doma mluví o tom, že by ve školce spala, ale rodiče tomu zatím nechávají volný průběh. Matka ocenila, že je Karolínka od nástupu do školky více samostatná, šikovná, obléká se sama a prohloubila si slovní zásobu. Má přehled o jménech dětí, mezi kterými už má své kamarády a doma o nich vypráví. Dívka začala mluvit spisovně, což pravděpodobně přejala od učitelek, protože rodiče spisovně nemluví. O školce doma dívka mluví sama. Říká, že se jí tam líbí a že musí být hodná, aby paní učitelka měla radost. Společně se s rodiči baví, jaký měli program.

Adaptace u Karolínčiny starší sestry probíhala odlišně. Docházku do mateřské školy zahájila ve třech a půl letech a před nástupem nemluvila, měla omezenou slovní zásobu, ale poté došlo ke zlepšení. Chtěla u sebe vždy mít nějakou matčinu věc, například kus pyžama. Po dvou týdnech od nástupu chtěla ve školce sama od sebe spát. Neměla problém s chozením na WC a od začátku jedla vše, i pomazánky.

Rozhovor s učitelkami

Paní učitelka Věra

o dítěti – otázky 1 - 3

Paní učitelka Věra Karolínku přiřadila k dětem, které si na mateřskou školu zvykají hůře. Dívka měla spoustu zábran, některé věci dělat nechtěla, nechtěla chodit na WC ani jíst. Její pláč v koutku byl přirozený, ale netrval dlouho. S rodiči dítěte byla spolupráce dobrá, z jejich strany vyšel například požadavek, aby Karolínka dostávala pouze suchý chleba. Žádosti vždy přicházely slušnou formou, jako prosba a domlouvání se formou dvou partnerů. Tatínek jednou přišel za učitelkou s dotazem, jak se má správně

zachovat, když dcery doma zlobí. Pedagožka mu vysvětlila, že je to on, kdo musí doma nastavit pravidla.

O zdravotním stavu dívky nebyla učitelka dostatečně informována. Zjistila, že Karolínka má atopický ekzém. Informace nebyla uvedena ani ve zdravotní zprávě, ani rodiče se o kožním zánětu nezmínili.

Paní učitelka Linda

o dítěti – otázky 1 - 3

Paní učitelka Linda vnímala adaptaci Karolínky jako poklidnou. Projevila se u ní fixace na rodiče, ale ne ta silná jako u její starší sestry. Holčička byla lépe připravená, mluvili doma před nástupem o tom, co se ve školce bude dít, a dívka to přijala. Prvních pár dní byla zaraženější, odmítala jídlo a nechodila na WC, ale časem se obojí zlepšilo. S chození na WC jí učitelky pomáhaly, sama Karolínka jít nechtěla. Domů odchází po obědě, což je pro dívku dobré a pomáhá jí to. Teď (pozn. v polovině října) jí celý oběd, někdy si i přidá. Je trochu vybíravá a volí spíše jídla, na která je zvyklá z domu. Když pláčou ostatní děti, nepřidává se k nim. Zkraje hodně vyžadovala pozornost dospělého. Když si hrála sama a přišly tam jiné děti, vzala si knížku a chtěla si ji s paní učitelkou prohlížet. Je velmi fixovaná na svou starší sestru, ale je to v pořádku. Přijala, že sestra chodí do školy a ona, Karolínka, do školky. Když děti dostaly za úkol nakreslit svého nejlepšího kamaráda, nakreslila svou sestru. V dnešní době je její adaptace ukončená. Učitelky ji pomalu a nenásilnou formou povedou k tomu, aby začala ve školce spát. Karolínka je empatická, fixovaná na rodiče a milující svoji rodinu. Když něco nechce, nedělá to, má své rituály, dbá na šaty, které nosí ve školce. Nemá ráda pomazánky, preferuje k svačině suchý chleba. Postupem času by byla učitelka ráda, kdyby holčička pomazánky ochutnávala po malých kouskách.

Spolupráce s rodiči učitelka hodnotí jako výbornou. Trochu se obávali nástupu jejich mladší dcery do školky. Neváhali však nechat si poradit od učitelek, a i proto adaptace dívky probíhala dobře. Dívka je povahou svéráznější, rodiče jsou benevolentní a holčičce se hodně věnuje její babička. Učitelka na toto téma vedla rozhovor s rodiči, že by měli sami nastavit mantinely. Názor učitelky rodiče přijali a řídí se podle něj. Otec dívky se jednou přišel učitelky zeptat, co má dělat, když si jeho dcera odmítá vzít čepici.

O zdravotním stavu dítěte byla učitelka dostatečně informovaná již od zápisu dítěte do školky, který proběhl v květnu. Následující měsíc vždy probíhá ještě informační schůzka pro rodiče nových dětí. Většina rodičů se schůzky účastní, a když to není možné, ředitelka jim poskytne individuální schůzku.

4.4.3 Tomáš

Pozorování

Tomáškovy byly v době zahájení docházky do předškolního zařízení přesně tři roky. Chlapec žije pouze s matkou v domě jejích rodičů. Matka a otec spolu nikdy nežili. Oba mají dokončené středoškolské vzdělání s maturitou. Těhotenství matky proběhlo bez komplikací. Porod byl dlouhý, ale v pořádku. Žádné vážné nemoci chlapec neprodělal, pouze nachlazení, kašel a šestou nemoc v průběhu druhého týdne po nástupu do mateřské školy. Sourozence má chlapec pouze nevlastní ze strany otce (dva bratři, devět roků a dva roky), ale nestýkají se.

Tomášek s matkou dnes poprvé přichází do mateřské školy do homogenní třídy nejmladších dětí. Chlapec v šatně hodně pláče, křičí, panikaří, chce jít s matkou domů a nechce se jí pustit. Učitelka si chlapce bere k sobě na klín, nazouvá mu bačkory, matka spěšně odchází. Tomášek ještě chvíli pláče, pak se uklidní a začne si hrát s dalším chlapcem, povídají si spolu. Při řízené činnosti se nové děti včetně Tomáška nechtějí zapojovat. Cvičí ty, které do mateřské školy dochází déle a znají to tu. Tomášek v jednu chvíli utěšuje plačícího chlapce a říká mu, že „*maminka je doma*“. K svačině sní všechno a vypije sklenici kakaa. Během svačiny některé děti pláčou, ale Tomášek se strhnout nedá. Venku si spokojeně hraje. Při obědě jí velmi pomalu, ale sní všechno. Při odpoledním odpočinku brzy usne a spí po celou dobu. Po spaní v umývárně chvíli pláče, že se mu stýská po mamince. Matka si pro chlapce přijde až těsně kolem šestnácté hodiny.

Následující dny mají podobný scénář. Tomášek ráno v šatně při loučení s matkou velmi pláče, ale poté, co si ho učitelka převezme, se uklidní a jde si hrát s dalšími dětmi. Obvykle sní všechno, co dostane, jí pomalu. Do řízené činnosti se zapojuje. Při pobytu venku si hraje se staršími dětmi z jiných tříd. Při odpočinku leží vedle chlapečka, který velmi pláče. Napomíná ho, že všechny ruší. Po spaní dlouho svačí. Při odpoledním pobytu venku chce, aby ho učitelka houpala. Vypráví jí o dědovi. Matka chlapce

vyzvedává opět krátce před šestnáctou hodinou. Chlapec před ní utíká, nechce jít domů. Matka na něho nijak netlačí, pouze ho mírně upozorňuje, že by měli jít domů.

Následující dva týdny Tomášek ve školce kvůli nemoci chyběl. Poté opět přichází do školky. V šatně hodně pláče a křičí, nechce se pustit maminky. Paní učitelka si Tomáška přebírá, posadí si ho na klín. Chlapec se po chvíli uklidní a jde si hrát. Při svačině téměř nic nesní ani nevytáhne. Nezapojí se do řízené činnosti, pouze děti pozoruje. Jednou zmíní, že by chtěl jít domů. Venku na hřišti si chvílemi sám hraje, ale většinou se jen pomalu prochází. Dvakrát zmíní, že by chtěl jít domů za maminkou a při procházce trochu pláče. Sní polovinu oběda a při odpočinku brzy usne a spí až do odpolední svačiny. Při odpoledním pobytu venku je smutný a pláče, že nemá sluneční brýle. Nehraje si, pouze sedí na lavičce. Matka si chlapce vyzvedne krátce před čtvrtou hodinou. Tomášek k ní běží, je smutný, ale nepláče.

Na konci měsíce září chlapec už při ranním loučení s matkou nepláče, je klidný. Hraje si s dalšími dětmi. K svačině a obědu sní obvykle všechno, co dostane. Bez potíží se zapojuje do řízené činnosti. Venku si hraje střídavě sám, nebo s dalšími dětmi. Když ho matka odpoledne vyzvedává, v klidu se s učitelkou rozloučí a odchází.

Rozhovor s matkou

Důvodem, proč chlapec začal chodit do mateřské školy, byl nástup matky do zaměstnání. Zmínila, že Tomáškově chyběl kolektiv, byl zvyklý hrát se s dětmi ve větší skupině, protože v širší rodině mají hodně dětí podobného věku. Matka s chlapcem se před několika měsíci přistěhovali do města, nikoho zde neznali a chlapec se doma nudil.

Budovu školky před nástupem chlapec nenavštívil, ale často s matkou chodili kolem. Věděl tedy, že je to budova mateřské školy, do které bude brzy chodit. Tomášek navštěvoval několik týdnů školku ve vesnici, ze které se přistěhovali. Jednalo se o heterogenní třídu a chlapec si rozuměl spíše se staršími dětmi.

Adaptaci chlapce matka hodnotí tak, že rána jsou stále dramatická, ale po chvílce prý chlapec přestane brečet a hraje si. Doma Tomášek mluví pouze o učitelkách, o dětech spíše ne. Preferuje kontakt se staršími dětmi. Není chytlavý na hraní s hračkami, má je doma, ale nejeví o ně zájem. Venku si raději vezme hrábě a jde hrabat zahradu, rád si prohlíží knihy. O adaptaci Tomáškových nevlastních starších sourozenců matka nic neví, protože se nestýkají. Na závěr rozhovoru matka doplňuje několik informací.

Podotýká, že chlapec je doma divočejší, co si nemůže dovolit ve školce, dovolí si doma. Dříve jedl velmi málo, není vybíravý, ale neměl na jídlo čas, byl neposedný. Krátce po nástupu do školky onemocněl šestou nemocí.

Rozhovor s učitelkami

Paní učitelka Hana

o dítěti – otázky 1 - 3

Paní učitelka Hana hodnotí Tomáškovu adaptaci na prostředí mateřské školy, že je v normě. Ranní pláč při loučení s rodičem je přirozený. Nemoc považuje za somatický projev. Ranní pláč u chlapce stále přetrvává, ale po zbytek dne je Tomášek v pořádku, jí pomalu, ale dobře, není stísněný. Podotýká, že záleží, jak probíhá ráno doma, jestli se spěchá nebo ne. Může se to projevit na náladě a rozpoložení dítěte.

Spolupráci s rodiči učitelka nijak nehodnotí. Zmiňuje, že o všem potřebném se mluví na první informační schůzce s rodiči, která probíhá v červnu po přijetí dětí, a kde je prostor se na cokoli zeptat. Učitelky se zde snaží rodičům radit, co mohou udělat pro lepší adaptaci svých dětí. Pokud je dítě v tenzi, nevracet se k tomu v rozhovorech. Je dobré dopřát dětem rodinnou pohodu, malou odměnu, snažit se je motivovat. Během září nikdo z rodičů s dotazem nepřišel. Pokud by si samy učitelky všimly, že adaptace u dítěte probíhá obtížně, nad běžný rámec, daly by rodičům vědět.

Učitelka byla o chlapcově zdravotním stavu dostatečně informovaná. Tomášek s nachlazením odcházel domů přímo ze školky, po téměř dvou týdnech se vrátil s doznívající rýmou.

o adaptaci – otázky 4 - 7

Všechny nové děti nastoupily na celý den, což je podle její zkušenosti nejlepší. Když ze začátku chodí pouze na dopoledne, nechápou, že ve školce další týden už musí spát. Odpočinek po celém dni napětí je pro děti důležitý. Dobré je, když si rodiče děti vyzvednou po druhé hodině odpoledne.

Přístup k novým dětem, který se učitelce osvědčil, je být první týden benevolentnější, postupně je zapojovat. Je dobré nechat dětem několik dní na rozkoukání a potom se

začít bavit o společných pravidlech. Musí si to prožít. Radí děti motivovat, nabízet, co by se jim líbilo, a neodradit je velkým napomínáním.

Adaptaci podle názoru učitelky usnadní klasické kolové hry jako Vláček, Kolo, kolo mlýnský, jednoduché lidové písničky, říkanky. Je dobré děti spojovat do skupinky. Někdy nechtějí, ale většinou se to daří a zapojí se rády. Když se děti odmítají přidat, učitelky je nenutí, mohou se pouze dívat a také z toho mají prožitek.

Adaptaci dětí mohou znesnadnit špatné návyky, které si přinesou z domu. Pokud děti nereagují na pokyn, nerespektují rodiče, je to těžší. V kolektivu takové chování nelze tolerovat. Neschopnost navázat oční kontakt znesnadňuje první komunikaci. Někdy děti pouze předstírají, že neslyší, někdy opravdu nevnímají. Rodiče si dnes myslí, že je dobré dát dětem prostor, ale ukazuje se, že to není správná cesta. Respektovat autoritu budou muset vždycky. První autoritou má být matka, ale v dnešních rodinách se to příliš nedaří. Dětem se nechává prostor a možnost volby, ale je to obtížné, když nevědí co zvolit.

V rovnici věk a adaptace na prostředí mateřské školy vidí učitelka přímou úměrnost. Čtyřleté děti se adaptují jinak, mají touhu být v kolektivu. Když je matka na mateřské dovolené, není nutné, aby dítě ve třech letech nastoupilo do školky. Děti nechápou, že matka jde s mladším sourozencem domů a oni musí zůstat ve školce. Po čase se jim ve školce třeba líbí, ale rozumově to nechápou. Čtyřletým dětem se takové jednání dá vysvětlit a jsou na pobyt ve školce zralejší.

Jako doplňující informaci učitelka dodává, že zdrojem častých zbytečných konfliktů dětí je nošení hraček do školky. Ostatním dětem se hračky líbí a berou si je z ruky. Ve třídě se to snaží omezit na plyšové hračky, které si děti při odpoledním odpočinku mohou vzít do postele.

Paní učitelka Marta

o dítěti – otázky 1 - 3

Druhá paní učitelka, která ve třídě nejmladších dětí působí, se jmenuje Marta. Tomáškovu adaptaci vnímala jako složitější, protože jeho docházka do mateřské školy byla přerušena nemocí. Plakal pouze ráno, potom už dokázal přijmout, že je bez matky. Ranní pláč se po nástupu po nemoci opět vrátil. Učitelka neví, co to bylo za nemoc,

domnívá se, že klasické nachlazení. Podotýká, že to k době adaptace patří. Tělo se musí naučit vytvořit si bariéru, posílit imunitu. V tomto ohledu mají výhodu děti, které už před nástupem do mateřské školy navštěvují různá mateřská centra. Jsou zároveň zvyklé na hluk a větší množství dětí.

S matkou chlapce se učitelce spolupracuje dobře, je vstřícná a komunikativní, což nebývá pravidlem. Někteří mladí rodiče na názory učitelek neberou ohledy, ale není jich mnoho. Rodiče dávají učitelkám zpětnou vazbu z toho, co slyšeli od svých dětí. Při odpoledním vyzvedávání je více času na případný rozhovor.

O zdravotním stavu chlapce byla učitelka dostatečně informována. Údaje získala od ředitelky nebo zástupkyně, není pravidlem, že se učitelka k těmto informacím dostane sama. Zároveň může od vedení dostat doporučení, jak s dítětem pracovat. Alergie a další zdravotní potíže by měly být zaznamenány v evidenčním listě dítěte. O jakou nemoc se jednalo v Tomáškově případě, učitelky nevěděly. Matka s učitelkami sama od sebe nehovoří.

o adaptaci – otázky 4 - 7

Učitelce se ve vztahu k nově příchozím dětem osvědčil co nejmilejší a nejvstřícnější přístup. Je dobré vzít si na pomoc maňáška nebo loutku, která dětem komunikaci s učitelkou usnadní. Důležité je navázání důvěry, aby se děti učitelky nebály a mohly se o ni opřít, když něco potřebují. Zabírá i pohlazení nebo přeměrování pozornosti. Při odloučení od matky ukázat dítěti pozitivní možnosti, které tu jsou. Nabídnout to, co dítě rádo dělá, co ho zajímá.

Adaptaci dokáže usnadnit legrace a pozitivní reakce na jakékoliv věci. Je to ale velmi individuální. Některé děti potřebují milý, klidný, utišující přístup, jiné nastavení hranic. Je to o tom, co jim chybí. Některé děti potřebují podporu jako například: „Podívej, co už znáš a umíš.“. Záleží také na kolektivu. Například při ranním komunitním kruhu si děti posílají pohlazení, což vede k vytvoření pozitivního klimatu. Společně s dětmi si vytváří pravidla podle modelových situací tak, aby na ně děti přišly samy. Ve třídě mají maskota, na kterého se děti těší, ale může to být i obrázek, loutka nebo společná písnička. Adaptaci dětí v mateřské škole také napomáhá, když jsou děti zvyklé na odloučení od rodičů, například v hernách v nákupních centrech, v mateřských centrech,

u prarodičů nebo sousedů. Učí se tak, že s nimi matka není, ale nic se neděje, protože si pro ně za chvíli přijde.

Adaptaci podle názoru učitelky znesnadňuje nemocnost, když dítě po nástupu do školky docházku přeruší. Dále to může být špatný přístup rodičů, pokud nepochopí, že trápení dítěte nespočívá v tom, že musí chodit do školky, ale že je dobré odejít včas, loučit se jednou, ne třikrát, nevracet se. Rodiče tak přenáší smutek a nervozitu na dítě. Problémem je i boření důvěry dětí. Když matka něco řekne, a ono se to nestane. Narušuje se tím důvěra v dospělé. Je vhodné odmala dětem vysvětlovat, kam rodiče jdou.

Učitelka nesdílí názor, že čím je dítě starší, tím lépe se na prostředí mateřské školy adaptuje. Domnívá se, že záleží, jak je dítě zvyklé pohybovat se v cizím prostředí. Některé děti mají strach ze starších dětí, v čemž spočívá výhoda homogenních tříd. Vhodná je i prostorově malá třída.

Na závěr učitelka dodává, že na adaptaci má vliv hodně faktorů. Některým dětem vadí přesuny nebo přítomnost dětí z jiných tříd.

4.4.3 Dominika

Pozorování

Dívce Dominice byly při nástupu do mateřské školy přesně tři roky a jeden měsíc. Pochází z úplné rodiny, rodiče nejsou sezdáni, ale žijí spolu. Matka má vysokoškolské vzdělání, otec středoškolské s maturitou. Těhotenství matky probíhalo bez komplikací, porod byl v pořádku. Dívka neprodělala žádné vážnější nemoci nebo úraz. Má starší nevlastní sestru, které je jedenáct let, a žije s nimi.

Dominika je dnes druhý den ve školce. Přichází se svým otcem a v šatně od příchodu pláče. Neutiší se ani při loučení. Učitelka si ji přebírá a odvádí její pozornost tím, že si dívka nalepí obrázek své značky na velkou papírovou housenku na zdi, aby všichni věděli, kdo je v ten den ve třídě. Poté si Dominika sama začne u stolu hrát s připravenými stavebnicemi. Chvillemi trochu pláče. Ke svačině sní všechno, pláče během řízené činnosti i při pobytu na zahradě. Ptá se mě, kde je maminka, a protože si nejsem jistá, jestli doma nebo v práci, říkám jí obě možnosti. Často to pak po mně opakuje: „*Maminka je v práci nebo doma, nevíme.*“. Dívka pláče i u oběda, sní pouze

trochu polévky. Před odpočinkem na lehátku chvíli pláče, ale brzy usíná a spí téměř dvě hodiny. Odpolední svačinu sní celou, při hraní opět pláče. Nejprve si hraje sama a po chvíli s dalším chlapcem. Poté si pro ni přichází otec. Dívka při odchodu nepláče.

Následující den Dominika ve školce přes den plakala, proto ji učitelka chvíli chovala. K svačině i obědu snědla všechno, odpoledne spala.

Další den Dominika už od příchodu do školky opět velmi pláče, nechce se matky pustit. Ta s ní zůstává v šatně o chvíli déle. Poté si dívku převezme paní učitelka a nabízí ji činnost u stolečku. Dominika se za krátko zabaví a přestane plakat. Za chvíli sama konejší ostatní plačící děti, že nemají proč plakat. Při svačině odbíhá od stolu, učitelka ji tak vždy upozorní, aby se vrátila. Sní pouze část své porce. Během řízené činnosti se děti pomocí hry seznamují, Dominika se zapojí. Pláče opět při pobytu venku. K obědu sní všechno, odpoledne bez problémů usíná a spí až do konce odpočinku. Po probuzení pláče a při pobytu venku také. Učitelka ji chvíli chová, Dominika se uklidní a jde si sama hrát. Odchází domů s matkou.

Následující den přichází dívka do školky s matkou. Při loučení je smutná, ale nepláče. Přinesla si s sebou vlastní hračku – dřevěnou sovu. Nejprve pozoruje ostatní děti ve třídě a poté si jde s další holčičkou hrát do kuchyňky. Svačinu sní celou, zapojí se do řízené činnosti. Před odchodem ven pláče, že se jí stýská. Po chvíli se uklidní a při pobytu venku si hraje. Oběd sní celý. Při odpoledním odpočinku usne a spí až do čtvrt na tři, než si ji vyzvedne babička. Dívka při odchodu hodně pláče, protože si pravděpodobně myslela, že ji vyzvedne matka. Špatně se na vyzvednutí holčičky domluvily, matka do školky přijde chvíli poté, co Dominika s babičkou odejdou.

Po dvou týdnech, co dívka chodí do mateřské školy, přichází ráno s matkou a nepláče. Odchází s paní učitelkou ke stolu, kde jsou připravené skládačky. Nejprve si hraje sama, poté s dalšími dětmi modeluje. Zapojí se do řízené činnosti, ale odmítne fyzický kontakt (pozn. poslat pohlázení) s dalšími dětmi. Venku si hraje se staršími děvčaty nebo sama. Oběd sní téměř celý. Před spaním s dalším chlapcem vyrušuje, učitelka si sedá mezi ně. Při odpoledním pobytu venku si hraje. Pláče při odchodu z mateřské školy.

Po týdnu opět Dominiku vidím přicházet do školky s matkou. Dívka se v šatně chvíli stydí, z šatny jde za učitelkou a zpět k matce, ale nepláče. K svačině sní téměř všechno, během dopoledne si hraje a zapojí se do řízené činnosti. Venku si hraje sama. K obědu

všechno sní, brzy usne a spí po celou dobu odpočinku. Po probuzení chvíli pláče. Ze školky Dominiku vyzvedává její otec, dívka při odchodu pláče.

Po jednom měsíci docházky do mateřské školy přichází dívka do šatny s úsměvem, při loučení s matkou je trochu smutná, ale nepláče. Začne si hrát sama, po chvíli jde za paní učitelkou, že chce k mamince. Je smutná, ale nepláče. Poté si odchází hrát ke stolu, kde si další děti hrají se stavebnicí. Při svačině je smutná, stýská se jí, sní půl krajíce chleba. Do řízené činnosti se zapojí, při pobytu venku si hraje. K obědu sní téměř všechno, chvíli pláče, že se jí stýská. Brzy její smutek odezní a dívka usne. Odpoledne si venku hraje převážně sama, na chvíli se přidá ke starším děvčatům. Při odchodu ze školky nepláče.

Rozhovor s matkou a otcem

Při rozhovoru matka uvedla, že jejich dcera Dominika začala mateřskou školu navštěvovat především proto, aby byla v kolektivu a aby se zdokonalovala v činnostech. Starší dcera neměla s nástupem do předškolního zařízení problémy, vše bylo v pořádku. Dívka má všechna očkování a s dovršením tří let je nástup do předškolního zařízení podle matky samozřejmostí. Otec doplňuje, že důvody byly i ekonomické, protože matka nastoupila do zaměstnání.

Rodiče dívku na nástup do mateřské školy připravovali slovně, v rámci komunikace. Říkali, že na Dominiku ve školce čekají kamarádi a vysvětlili jí, jaké povinnosti ji ve školce čekají.

Před nástupem dívka mateřskou školu navštívila pouze jednou, a to v rámci zápisu, který proběhl v kanceláři. Poté krátce nahlédla do třídy.

Doma dívka o mateřské škole mluví při kreslení nebo v rámci hry, někdy i sama vypráví, co se ve školce událo.

Adaptace u starší dcery probíhala podobně jako u Dominiky. Docházku zahájila ve třech letech. První dva týdny nekomunikovala. Dokázala se o sebe sama postarat, ale o nic si sama neřekla. Poté se rozpovídala. Do školky chodila ráda.

Na závěr rozhovoru matka doplňuje, že Dominika bývá kvůli brzkému rannímu vstávání doma unavená. Po příchodu ze školky odpočívá. Otec dodává, že je dívka „jakoby odstrčená“. Byla zvyklá být doma s rodiči a teď je najednou celý den ve školce.

Je lepší, když je možné vyzvednout Dominiku hned po odpolední svačině, aniž by začala další činnost. Matka doplňuje, že je vše pro dceru nové a že chvíli trvá, než si na nový režim děti zvyknou. Když byla dívka ještě doma, pravidelně po obědě chodila spát. Domnívá se, že prostředí mateřské školy dá dětem spoustu nových poznatků.

Rozhovor s učitelkami

Paní učitelka Helena

o dítěti – otázky 1 - 3

Paní učitelka Hana vnímala adaptaci dívky na prostředí mateřské školy v normě. Plakala trochu pouze v prvním týdnu. Adaptace u Dominiky proběhla ještě lépe než u Tomáška.

O spolupráci s dívčinými rodiči se učitelka nijak nevyjádřila, mluvila obecně o první informační schůzce pro rodiče. O dostatečné informovanosti o stavu dítěte se učitelka nezmínila. Dále uvedla, že u Dominiky zpočátku chyběl oční kontakt, což znesnadňovalo komunikaci. V závěru učitelka doplňuje, že Dominika chodí do mateřské školy ráda, dobře spolupracuje, více respektuje ostatní děti, než v období nástupu a nenosí si s sebou tolik hraček.

Paní učitelka Marta

o dítěti – otázky 1 - 3

Paní učitelka Marta Dominiku označila jako „silnou osobnost“, která těžce snáší jakékoliv omezení nebo přizpůsobení. Adaptace u ní probíhala velmi dobře, vzpomínala na domov, vzpomene si i teď.

Učitelka se zná s rodiči dívky, učila i její starší sestru. Matce navrhovala, aby zkrátila dobu loučení s dcerou, ale ta nechtěla. Matka nepřipouští, že učitelky jsou kompetentní. V jádru jsou rodiče vstřícní a komunikativní. Učitelka byla dostatečně informovaná o stavu dítěte.

5 Výsledky výzkumu

5.1 Popis adaptace jednotlivých dětí

5.1.1 Adaptace Pavlínky na prostředí mateřské školy

Adaptace dívky Pavlínky za první měsíc docházky do mateřské školy probíhala podle názorů matky i učitelek zpočátku dobře. Holčička plakala ráno při loučení s matkou, přes den zpravidla ne. Zajímavé bylo, že ve školce pila pouze vodu, jakékoliv jiné nápoje odmítala. Učitelky jí v tomto směru vyšly vstříc a nenutily ji pít nic jiného. Jedla dobře.

Dívka v porovnání s ostatními dětmi projevovala velké známky samostatnosti. V minulosti dívka trpěla zadržováním stolice, které se po nástupu do mateřské školy vrátilo. V rozhovoru matka uvedla, že přihlášení dcery do mateřské školy byl jeden z důvodů, jak tento problém u dívky zlepšit. Po deseti dnech docházky do mateřské školy se matka s učitelkou dohodly, že holčička nebude ve školce spát, ale bude po obědě odcházet domů. Dívka teď do školky chodí ráda a těší se tam.

V průběhu prvního týdne měla dívka průjem a dva dny ve školce chyběla. Po dvou týdnech docházky do mateřské školy dívka onemocněla nachlazením a byla následující dva týdny doma. Při návratu po nemoci začalo u dívky docházet k pomočování, což mohl být vliv nastydnutí, ale i znak regrese.

Pavlínka si ve školce hrála převážně sama, do řízené činnosti se od začátku bez problémů zapojovala. Podle názoru jedné z učitelek je dívka velmi inteligentní, aktivní a trochu vzpurná. Vyhledává kolektiv a dokáže si s dětmi hrát.

5.1.2 Adaptace Karolínky na prostředí mateřské školy

Názory na průběh adaptace u dívky Karolínky se liší. Rodiče a paní učitelka Linda vnímali adaptaci dívky jako poklidnou, zatímco paní učitelka Věra dívku přiřadila k dětem, které si na mateřskou školu zvykají hůře. Dívka zpočátku odmítala ve školce jíst a pila pouze vodu. Nechtěla chodit na WC. Její pláč v koutku byl přirozený a netrval dlouho. Učitelky se s rodiči společně domluvili, že dívka nebude zatím ve školce spát a chodila domů po obědě. Po osmi dnech docházky do mateřské školy dívka ve školce dva dny chyběla, protože déle než týden neměla stolicí, proto se rodiče rozhodli, vzít

dívku k lékaři. Paní učitelka Věra zjistila, že dívka má atopický ekzém. Tato informace nebyla uvedena ve zdravotní zprávě dítěte, a ani rodiče dívky učitelky neupozornili.

Holčička si hrála převážně sama nebo vyhledávala společnost dospělého, s ostatními dětmi si hrála výjimečně. Do řízené činnosti se obvykle zapojila ráda. Pavlínka je empatická, velmi citově založená a projevuje se u ní silná fixace na nukleární rodinu.

Po měsíci a půl, kdy se Karolínka na prostředí mateřské školy dle názoru paní učitelky Lindy adaptovala, ji učitelky nenásilnou formou začaly vést k tomu, aby ve školce brzy zkusila i spát.

5.1.3 Adaptace Tomáše na prostředí mateřské školy

Adaptace u chlapce Tomáše probíhala podle názoru jedné učitelky v normě, podle druhé byla složitější, kvůli přerušení docházky z důvodu nemoci. Matka adaptaci posuzovala podle zpráv, které dostala od učitelek. Chlapec ranní loučení s matkou snášel velmi těžce, hodně plakal a nechtěl jí nechat odejít. Poté, co si ho učitelka převzala, a chlapec se ve třídě něčím zabavil, přestal plakat a po zbytek dne byl zpravidla v pořádku a neplakal. Od začátku docházky jedl velmi dobře, nebyl vybíravý.

Po prvních deseti dnech docházky do mateřské školy chlapec onemocněl šestou nemocí a dva týdny ve školce chyběl. Učitelky se domnívaly, že se jedná o nachlazení, matka je o nemoci nijak blíže neinformovala. Po návratu do mateřské školy u něho opět několik dní probíhalo dramatické loučení s matkou, které následně vymizelo.

Chlapec se bez potíží zapojoval do řízené činnosti. Ve třídě si hrál sám nebo s dalšími dětmi, při pobytu venku někdy vyhledával společnost starších dětí. Matka v rozhovoru zmínila, že chlapec doma nejeví zájem o hračky a upřednostňuje raději skutečné předměty (např. hrábě).

5.1.4 Adaptace Dominiky na prostředí mateřské školy

Obě učitelky se shodly, že adaptace Dominiky na prostředí mateřské školy probíhala v normě až velmi dobře. Dívka zpočátku plakala při příchodu do školky i během dne, stýskalo se jí po domově. Ke konci prvního měsíce docházky do mateřské školy dívka plakala jen výjimečně. Holčička obvykle snědla vše, co dostala, nebyla vybíravá.

Docházka dívky Dominiky do mateřské školy za první měsíc nebyla přerušena žádnou nemocí.

Paní učitelka Hana říká, že dívka chodí do mateřské školy ráda a dobře spolupracuje. Během prvního měsíce se naučila většímu respektu k ostatním dětem a nenosí si s sebou do školky tolik hraček jako na začátku docházky. Učitelka hračky z domu vnímá jako častý zdroj zbytečných konfliktů. Paní učitelka Marta Dominiku naopak vnímá jako silnou osobnost, která těžce snáší jakékoliv omezení nebo přizpůsobení.

Dívka při hře vyhledávala společnost ostatních dětí, někdy i starších, nejen vrstevníků. Do řízené činnosti se zpravidla bez problémů zapojila. Při pláči jí pomáhal fyzický kontakt s učitelkou a odvedení pozornosti. Při odpoledním odpočinku dívka dlouho spala, často jí učitelky budily, protože byl čas na svačinu. Matka v rozhovoru uvedla, že dívka je zvyklá i doma chodit spát po obědě a že po příchodu z mateřské školy odpočívá. Domnívá se, že mateřská škola dá dětem spoustu nových poznatků a zdokonalení v činnostech.

5.2 Jak je možné adaptaci dětem usnadnit

Faktory, které mohou dětem adaptaci usnadnit, jsem vybrala především z rozhovorů s učitelkami a rodiči, a také na základě pozorování. Rozdělila jsem je do dvou kategorií podle toho, kdo a jakým způsobem může dítěti pomoci. Nejprve se jedná o pomoc ze strany rodičů, protože správnou přípravou dítěte mohou jeho nástup do mateřské školy ovlivnit ještě před zahájením docházky, následně jde o pomoc od učitelek.

5.2.1 Ze strany rodičů

- Vedení dítěte k samostatnosti – oblékání, dávání věcí na své místo, samostatnost při jídle.
- Upřímnost ve vztahu k dítěti – nelhat, říkat pravdu.
- Informovat dítě, co bude rodič dělat, zatímco je ve školce.
- Pozitivní přístup k nástupu dítěte do mateřské školy.
- Dopřát dítěti rodinnou pohodu.
- Motivace dítěte – např. malá, nesladká odměna.
- Příprava dítěte na příchod do mateřské školy – vysvětlit, co se tam bude dělat.
- Navštěvování dětských center ještě před nastoupením do mateřské školy – děti díky tomu mají lepší imunitu, jsou zvyklé na větší kolektiv dětí a na hluk.
- Když je dítě zvyklé na odloučení od rodiny – např. dětské herny, pobyt u prarodičů apod.

5.2.2 Ze strany učitelek

- Vytvoření pocitu bezpečí pro dítě.
- Pozitivní fyzický kontakt s dítětem – pochování, pohoupání na klíně, pohlazení, objetí.
- Ujistění dítěte, že si pro něj rodič přijde.
- Pomoc dítěti, když se mu něco nedaří.
- Převzetí dítěte při příchodu do třídy, rozptýlení jeho pozornosti – např. umístění značky příchozího dítěte na společné místo.
- Zaměstnání dítěte - nabídnutí činnosti.
- Empatie k pocitům dítěte.
- Vytvoření pozitivního klimatu ve třídě.
- Zapojení dítěte do společné činnosti.
- Nevyhovovat dítěti ve všem, ale dopomáhat.
- V rámci možností vyjít dítěti vstříc.
- Komunikace přes maňáška, loutku.
- Příprava kolektivu na příchod nových dětí – říct dopředu, kolik nových dětí nastoupí, jak se k nim máme chovat, ať si děti vzpomenou, když ony nastoupily, jaké to bylo, jak se jim stýskalo, že je pohládíme, vezmeme na ruku apod.
- „Mámovský“ přístup.
- Pozvolný přístup – zpočátku být benevolentnější.
- Partnerský přístup.
- Společné nastavení pravidel – např. s pomocí modelových situací.
- Informační schůzka pro rodiče nových dětí ještě před zahájením docházky.
- Legrace, např. při oblékání – „*Kde je ta ručička?*“.
- Pozitivní reakce na jakékoliv věci.
- Kolové hry – např. Vláček, Kolo, kolo mlýnský; lidové písničky, říkanky.
- Nenutit děti, aby se zapojily, když nechtějí.
- Co nejmilejší a nejvstřícnější uvítání dětí.
- Když jsou děti lítostné, podpořit je: „*Podívej, co už znáš a umíš.*“.

5.3 Co adaptaci dětí znesnadňuje

Při výběru faktorů, které adaptaci dětí mohou znesnadnit, jsem postupovala obdobně jako ve výčtu, co adaptaci usnadňuje. Vycházela jsem z rozhovorů s učitelkami, s rodiči a důležitou roli zde hrálo také pozorování. Vše jsem rozdělila do tří kategorií. Tentokrát je zde zahrnuto i dítě, ačkoliv důvody, které jeho adaptaci mohou znesnadnit, pramení z výchovy nebo předem neovlivnitelných situací.

5.3.1 Ze strany rodičů

- Dlouhé loučení s dítětem v šatně.
- Zastrasování dětí školkou.
- Narušení důvěry dětí ze strany rodičů.
- Úzkostný rodič, který přenáší strach z nástupu do mateřské školy na dítě.

5.3.2 Ze strany učitelek

- Střídání a výměna učitelek ve třídě během dne.
- Chladný a neempatický přístup učitelky.
- Nepřipravený kolektiv na příchod nových dětí.
- Přesuny a změny situací v mateřské škole během dne.
- Přítomnost cizích osob ve třídě, na které není dítě zvyklé, například starší děti z jiných tříd.
- Přílišné napomínání dětí.

5.3.3 Ze strany dětí

- Nesamostatné dítě.
- Nemocnost v období adaptace.
- Dítě nerespektující rodiče.
- Dítě nereagující na pokyn.

6 Diskuse

Výzkum v bakalářské práci si kladl za cíl zmapovat adaptaci dětí na prostředí mateřské školy a sestavit soubor rad a doporučení, díky kterým by bylo možné usnadnit dětem proces adaptace na prostředí mateřské školy.

Z pozorování čtyř vybraných dětí vyplynulo, jakým způsobem adaptace probíhá, jak jednotlivé děti reagují na nové prostředí, jak se vyrovnávají s úzkostí a steskem po rodině apod. Výzkum odhalil, že průběh adaptačního období má značný vliv na stravování dětí v mateřské škole. Polovina z nich odmítala v prvních dnech v mateřské škole jíst a spokojily se pouze s pitím vody. Ostatní děti v tomto směru neměly ve vztahu ke stravování žádné zábrany a jedly od začátku velmi dobře. U tří ze čtyř dětí se v průběhu prvních dvou týdnů docházky do mateřské školy projevila nemoc nebo psychosomatické potíže, což bylo s největší pravděpodobností zapříčiněno změnou imunitního prostředí. Návrat po nemoci byl pro děti obtížný a vše probíhalo podobně jako při jejich nástupu do mateřské školy. Kořátková ve své knize uvádí výzkum, ve kterém 52% ze 74 dotazovaných matek uvedlo, že jejich dítě mělo po nástupu do mateřské školy zvýšenou nemocnost a únavu. Pouze 7% matek uvedlo, že u dítěte zaznamenaly další problémy, například s jídlem nebo pomočováním (Kořátková, 2014). To poukazuje na fakt, že děti, které ve školce odmítají jídlo, doma obvykle své stravovací návyky nemění.

V závěru práce je uveden seznam vlivů, které mohou adaptaci dětí na prostředí mateřské školy usnadnit. Pomoc může přicházet jak ze strany učitelů, tak rodičů. Příprava dítěte na docházku do mateřské školy by měla začít už doma ještě před nástupem, a to tím způsobem, že rodiče povedou dítě k samostatnosti, zaujmou a předají mu pozitivní náhled na docházku do mateřské školy a budou dítě trénovat v delším odloučení od rodiny. Učitelky mohou dětem adaptaci usnadnit svým přístupem, který bude milý, vstřícný a empatický, pozitivním fyzickým kontaktem, vytvořením pocitu bezpečí a dobré atmosféry ve třídě, přípravou kolektivu na příchod nových dětí, humorem a individuálním přístupem, který bude pružně reagovat na potřeby a citové rozpoložení dítěte. Andrašší ve své diplomové práci o adaptaci uvedla, že z pohledu matek učitelky ve vztahu k dětem při usnadnění adaptace nejčastěji uplatňovaly pozitivní fyzický kontakt, například pochování, utěšení dítěte a jeho následné zabavení. Učitelky ve vztahu k matkám využívaly strategie komunikace, chválení dítěte,

povzbuzování a uklidňování. V neposlední řadě poskytovaly matkám rady, jak by měla matka během adaptace postupovat (Andrašší, 2012).

Třetí výzkumnou otázkou, na kterou jsem hledala odpověď, bylo shrnutí, co dětem adaptaci naopak znesnadňuje. Opět jsem jednotlivé body rozdělila do skupin, tentokrát tří. Z pozorování a rozhovorů vyplynulo, že rodiče mohou adaptaci dítěte znesnadnit dlouhým loučením, zastrašováním dítěte a narušením důvěry ve vztahu k němu. Ze strany učitelek se jedná o chladný a neempatický přístup, přesuny a změny během dne, nepřipravený kolektiv. Na průběh adaptace má mimo jiné vliv nemocnost dítěte, způsob výchovy a nesamostatnost.

Výzkum byl prováděn v poměrně malém měřítku, ovšem o to překvapivější pro mě byl seznam opatření, který mi v závěru práce vyšel. I přes malý výzkumný soubor považuji výsledky za relevantní a věřím, že práce najde uplatnění v praxi, jak bylo od počátku psaní mým cílem.

7 Závěr

Bakalářská práce si kladla za cíl zmapovat průběh adaptace dětí na prostředí mateřské školy a vytvořit soubor opatření, která by dětem jejich adaptaci usnadnila.

Přínosem pro mě bylo už samotné pozorování. Poprvé jsem měla možnost vidět, jak probíhá příchod nových dětí do mateřské školy. Díky pozorování, které se uskutečnilo v homogenní a heterogenní třídě, jsem mohla vnímat rozdíly obou prostředí a seznámit se s chodem a zákonitostmi obou tříd.

Prostřednictvím rozhovorů s rodiči dětí jsem získala na průběh adaptace cenný náhled i z druhé strany, nejen z pohledu pedagogů. Mile mě překvapil otevřený přístup všech rodičů při sběru dat. Jedna z matek mi sama od sebe po celý měsíc zapisovala, jak se její dcera chovala doma po příchodu z mateřské školy. Informace jsem ve výzkumu nepoužila, ale pro mě, jakožto začínajícího pedagoga, mají tato data cenný význam.

Za velmi užitečné považuji také nastudování literatury při psaní první poloviny bakalářské práce. Hledání vhodných zdrojů nebylo vždy snadné, ale díky tomu jsem se seznámila s mnoha tituly, které nabízí opravdu přínosné informace pro učitelky mateřských škol a rodiče dětí, které se chystají nastoupit do mateřské školy.

Výsledky pro mě byly překvapivé především v množství návrhů na opatření, které jsem díky výzkumu získala. Doufám, že naleznou své uplatnění i v praxi a bude díky nim období adaptace pro děti něčím přirozeným a příjemným.

Zdroje

- ANDRAŠŠÍ, Marcela (2012). Adaptace tříletých dětí v mateřské škole očima maminek. *Informatorium*. č. 7, s. 16-17. ISSN 1210-7506.
- ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří (2001). *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.
- GAVORA, Peter (1996). *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-15-X
- HARTL, Pavel, HARTLOVÁ, Helena (2009). *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-736-7561-9.
- HELUS, Zdeněk (2011). *Úvod do psychologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3037-0.
- IZARD, Carroll E. (1977). *Human emotions*. Springer Science + Business Media New York. ISBN 978-1-4899-2211-3.
- KOŽÁTKOVÁ, Soňa (2014). *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4435-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk (1992). *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. ISBN 80-042-5236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk (1994). *Po dobrém nebo po zlém?* Praha: Portál. ISBN 80-85282-00-3.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. (2010). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-627-8.
- MIOVSKÝ, Michal (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1362-4.
- PAULÍK, Karel (2010). *Psychologie lidské osobnosti*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2959-6.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří (2003). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání (2004). Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 80-87000-00-5.
- STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet (1999). *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert. ISBN 80-85834-60-X.
- SVOBODOVÁ, Eva (2010). *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.

ŠKRABÁNKOVÁ, J. (2004). Vliv rodinného prostředí na utváření osobnosti. *Pedagogická orientace*. č. 1, s. 38-43. ISSN 1211-4669.

Typy školek (2019). In: Nejškoly.cz. [online]. 02. 10. 2014 [cit. 2019-04-24]. Dostupné z: <https://www.nejskolky.cz/typy-skolek/>

VÁGNEROVÁ, Marie (1999). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.

Přílohy

Příloha č. I – Záznamový arch pro pozorování

Výzkumný nástroj - pozorování adaptace dětí na prostředí MŠ

Datum pozorování:

Název MŠ, ve které pozorování probíhá:

Jméno a příjmení dítěte:

Fyzický věk dítěte:

Datum, od kdy dítě navštěvuje MŠ:

Popis aktuální situace v MŠ:

Příchod do MŠ

Loučení s rodiči

Svačina

Dopolední hra

Řízená činnost

Pobyt venku

Oběd

Spaní

Svačina

Odpolední hra

Odchod z MŠ

Příloha č. II – Otázky rozhovoru s rodiči a s učitelkami

Rozhovor s rodiči dítěte

- 1) Základní anamnestické údaje – úplná x neúplná rodina, (přibližný) věk a vzdělání rodičů, průběh těhotenství a porodu, vývoj dítěte a výskyt nemocí, počet, pohlaví a věk sourozenců dítěte.
- 2) Proč jste se rozhodli dát své dítě do MŠ?
- 3) Přípravovali jste své dítě nějakým způsobem na nástup do MŠ?
- 4) Navštívilo dítě MŠ ještě před nástupem? Případně kdy a jakým způsobem?
- 5) Jak vnímáte adaptaci svého dítěte na prostředí MŠ?
- 6) Mluví dítě doma o MŠ? Případně jak a jakým způsobem?
- 7) Jak probíhala adaptace u (případných) starších sourozenců?

Rozhovor s učitelkou

- 1) Jak jste vnímala adaptaci xxx na prostředí MŠ? Lišila se něčím od obvyklého průběhu adaptace jiných dětí?
- 2) Jak se spolupracovalo s rodiči dítěte? Chtěli a nechali si s něčím poradit nebo veškeré záležitosti řešili spíše sami?
- 3) Byla jste dostatečně informována o stavu dítěte? (nemocí, případné psychosomatické potíže apod.)
- 4) Jaký přístup k nově přichozím dětem se vám nejvíce osvědčil?
- 5) Co podle vás (vaší zkušenosti) dokáže usnadnit adaptaci dětí?
- 6) Co podle vás (vaší zkušenosti) naopak adaptaci dítěte znesnadňuje?
- 7) Platí, že čím je dítě při nástupu do MŠ starší, tím lépe se adaptuje?

Příloha č. III - Kresba – dívka Karolína, 3 roky a 0 měsíců

